

Human Capital Agenda Natuur en Leefomgeving

31 januari 2014

Human Capital Agenda Natuur en Leefomgeving

---

31 januari 2014

Inhoud

Samenvatting	5
1. Inleiding	9
1.1. Aanleiding	9
1.2. Visie op het vakgebied	11
1.3. Arbeidsmarkt	12
1.4. Werkwijze	13
2. Thema's en opgave	15
2.1. Inleiding	15
2.2. Thema's	15
2.3. Opgave	17
3. Uitwerking thema's in programma's	19
3.1. Leren in landelijke gebieden	19
3.2. Leren in stedelijke gebieden	21
4. Structuur	25

Samenvatting

De Human Capital Agenda (HCA) Natuur en Leefomgeving geeft aan welke leer- en innovatieopgaven er zijn in relatie tot de kwaliteit van de mensen die nu en in de toekomst werken in de sector. Er is een toenemend belang van een goede verbinding tussen werkveld, onderwijs en overheden gericht op talent- en competentieontwikkeling van huidige en toekomstige werknemers en ondernemers in de sector. Naast dit punt, dat vooral gaat over kwaliteit, gaat het in de HCA ook over kwantiteit op de arbeidsmarkt oftewel, zijn er nu en in de toekomst voldoende competente mensen.

Een gezamenlijke aanpak vormt de basis om de kansen die er komen in een **gezamenlijk perspectief te plaatsen en de nodige veranderingen te realiseren**. De HCA is de gezamenlijke werkagenda. Deze werkagenda is in de landelijke uitwerking richtinggevend om onder andere in de regio's de uitvoering ter hand te kunnen nemen.

1. In de komende jaren zijn nieuwe ondernemers en medewerkers nodig in natuur- en leefomgeving. De huidige en aanstaande professionals ontwikkelen en innoveren mee met de vragen van de samenleving aan het werkveld. De nieuwe instroom is nodig, omdat het nieuwe natuurbeleid¹ leidt tot extra arbeidsplaatsen en vanwege de vervangingsvraag van oudere beroepsbeoefenaren.
2. De huidige professionals zullen meer dan in het verleden bewust moeten zijn van hun omgeving. Zij moeten ook ondernemerschap tonen en kennis hebben van andere sectoren.
3. Er ontstaan veel nieuwe mogelijkheden en banen op het grensvlak tussen sectoren zoals natuur en water, natuur en stedenbouw, natuur en gezondheidszorg, natuur en landbouw en natuur en recreatie. Samenwerking met deze sectoren zal toenemen en ook in de talentontwikkeling van huidige en toekomstige werknemers een belangrijke plaats krijgen.

---

¹Het Natuurpact zoals nu gesloten door het ministerie van Economische Zaken en de provincies biedt nieuwe ruimte voor ondernemers om te kunnen ondernemen, wat goed is voor de werkgelegenheid in ons land. Het gaat jaarlijks om 1000 tot 1500 extra banen in de marktsector. Dit zijn banen direct gerelateerd aan de ontwikkeling van de extra natuur zoals vastgelegd in het pact.

Uit de gegevens van Aequor blijkt dat de gemiddelde leeftijd in de sector relatief hoog is en veel ondernemers kansen zien voor nieuwe producten in zowel landelijk gebied als in de stad.

De opgave is samen te vatten in de volgende zin:

Voldoende, gekwalificeerde professionals in natuur en leefomgeving laten zich inspireren door - én inspireren zelf - hun omgeving, zijn vernieuwend in hun werk, nemen verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van hun vakgebied, weten waarvoor ze staan en werken vanuit vertrouwen en interesse samen met anderen over de grenzen van vakgebieden en organisaties heen op gebiedsniveau, in zowel landelijke als stedelijke omgeving en (inter)nationaal, nu en in de toekomst.

Dit betekent dat:

- de verbinding tussen natuur (ecologie) en andere doelen leidend is;
- resultaten worden bereikt door nieuwe aanpakken;
- groene professionals functies kunnen combineren zoals voedselproductie, veiligheid, water, natuur, landschap en recreatie;
- netwerken die ontstaan in gebieden, steden en (inter)nationaal samen werken én leren;
- de keten van beleid tot en met uitvoering, beheer en monitoring samen werkt én leert;
- groene professionals voldoende kennis hebben over andere sectoren zodat zij de 'taal' kunnen verstaan en spreken;
- nieuwe rollen en nieuw leiderschap nodig zijn in deze netwerken.

De samenwerkingspartners hebben aangegeven aan een aantal onderwerpen specifiek aandacht te willen geven, ten einde daar tot grote stappen vooruit of zelfs doorbraken te komen. Die thema's, die gekoppeld zijn aan professioneel werken in de sector, zijn *ondernemerschap, omgevingsbewustzijn, integraliteit en maatschappelijk natuurbeheer*.

Instrumenten om dit te bereiken zijn kenniscirculatie, verbeterd kennismanagement, onderwijsvernieuwing, toegepast onderzoek, meer toeleiding van jongeren tot de sector en bijscholing huidige beroepsbeoefenaren.

In het rapport 'Naar een lerende economie' zegt de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid dat het vermogen om snel en adequaat in te spelen op nieuwe omstandigheden (kenniscirculatie) de sleutel vormt: "Nieuwe kennis ontwikkelen blijft weliswaar belangrijk, maar er gaat daarnaast veel meer aandacht uit naar het

mobiliseren en toepassen van ideeën en technieken die te vinden zijn in andere bedrijven, sectoren of landen.”

De HCA stelt kenniscirculatie en -toepassing in het landelijk en stedelijk gebied over sectoren heen centraal. Dat doen we door te werken en te leren in netwerken met verschillende sectoren. Naast inhoud staat ook de kwantitatieve behoefte op de arbeidsmarkt op de agenda. Mobiliteit en instroom vanuit onderwijs zijn daarbij twee thema's.

We maken onderscheid tussen landelijk gebied en stedelijk gebied. Er is geen sprake van scheiding maar van onderscheid, omdat in het stedelijk gebied investering in netwerkvorming en conceptvorming de eerste opgave is. In het landelijk gebied moeten en kunnen de al ontwikkelde mogelijkheden beter benut worden.

De HCA is de weerslag van de opgave die het werkveld en het onderwijs zien voor toekomstige en huidige professionals in natuur en leefomgeving. Met de HCA nemen de eigenaren de verantwoordelijkheid voor de leer- en innovatieopgaven in natuur en leefomgeving. Ze dragen zo bij aan opleidingen die aansluiten bij de vraag uit de arbeidsmarkt.

De eigenaren van de HCA zetten menskracht, kennis en scholingsbudgetten in. Daarmee dragen ze bij aan een goede aansluiting tussen werkveld en opleiding.

De HCA is toegankelijk voor iedere organisatie die samen met de andere partijen wil bijdragen aan de leer- en innovatieopgaven. Het is altijd mogelijk om deel te gaan nemen aan de HCA. Een organisatie of ondernemer kan ook meedoen aan een (deel)programma. De HCA zal gaan werken als een netwerk waarbinnen kennisuitwisseling een belangrijke opgave is. Daarnaast zal via concrete projecten (toegepast onderzoek, onderwijsvernieuwing, kennismanagement) gewerkt worden aan een verdieping van de vier genoemde thema's.

De HCA zet leren in het werk centraal, zowel van huidige als toekomstige medewerkers en ondernemers. Daarom zal de uitvoering van de HCA regionaal worden opgepakt. Werkveld en onderwijs geven samen invulling aan de vragen in een regio.

Het HCA-team inspireert, geeft richting, reflecteert. Het team bestaat uit vier invloedrijke, inspirerende mensen. Zij werken zonder last of ruggespraak, maar met

mandaat van het werkveld, de overheden en het onderwijs.

De HCA kent een secretariaat dat samen met het HCA-team en een netwerk van alle partners:

- werkteams faciliteert, in verbinding brengt met anderen en inspireert;
- de activiteiten, de resultaten van de werkteams communiceert naar het gehele HCA-veld;
- initiatiefnemers, betrokkenen met elkaar in contact brengt ondersteunt bij opzetten en uitvoeren projecten/programma's;
- reflectie organiseert op resultaat, voortgang en proces;
- de HCA (voortgang, resultaat, proces) agendeert bij werkveld, overheden en onderwijs.

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

De hedendaagse maatschappij ziet zich geconfronteerd met enorme uitdagingen. De afname van biodiversiteit, de uitputting van grondstoffen en klimaatverandering vragen om nieuwe oplossingen voor alle mensen op deze wereld, ook voor Nederlanders.

Het verantwoord omgaan met grondstoffen, natuur en milieu is daarmee een van de grootste maatschappelijke opgaven voor deze eeuw. De groene leefomgeving waar ook ter wereld, herbergt een veelheid aan maatschappelijke (gebruiks)functies en is een onuitputtelijk inspiratiebron. Het levert onder meer voedsel, natuur, waterberging, -retentie en -kering, schoon water, biodiversiteit, grondstoffen, energiebronnen en fysieke ruimte voor verbindingen en om te recreëren. Natuur en landschap vormen als het ware een humuslaag van waaruit allerlei sociaal-maatschappelijke en economische activiteiten opbloeien en waar inzichten en inspiratie te vinden zijn voor innovatie van producten en productieprocessen. Dit 'natuurlijk kapitaal' is de basis voor economische ontwikkeling, werkgelegenheid, welzijn en de kwaliteit van ons bestaan.

Bij bedrijven groeit het besef dat een echt duurzame ontwikkeling dé weg is die perspectief biedt op voortbestaan.

Grote opgaven zoals voedselzekerheid, armoedebestrijding, energie, water, klimaat zijn in ruimtelijke, economische en institutionele zin verbonden met elkaar en met biodiversiteit. Er zijn steeds meer wisselende coalities tussen bedrijven, burgers, maatschappelijke organisaties (het 'groene' werkveld), kennisinstellingen en overheden die groei en groen duurzaam met elkaar willen verbinden. Een grote groep burgers en bedrijven wil handelen en veranderen om werk te maken van een prettige dus groene en duurzame leefomgeving. Burgers zijn niet langer enkel consument, maar worden ook steeds vaker producent van energie, natuur en landschap. Ze steunen weliswaar nog altijd massaal de natuurbescherming, maar zijn meer dan ooit op zoek naar tastbare resultaten. Niet voor niets stelt de WRR dat de grootste hedendaagse uitdaging van de overheid is om te denken vanuit burgers. Daarnaast hebben bedrijven duurzaamheid en biodiversiteit ontdekt als cruciale voorwaarden voor gezonde bedrijfsvoering en zijn op zoek naar partnership met maatschappelijke organisaties.

Bovenstaande ontwikkelingen in ogenschouw nemend, zien we een toenemend belang van een goede verbinding tussen natuur- en landschapsbeheer met de samenleving en de maatschappelijke partners. Bij bedrijven groeit het besef dat een echt duurzame ontwikkeling de enige weg vooruit is die perspectief biedt op voortbestaan. Grote opgaven zoals voedselzekerheid, armoedebestrijding, energie, water, klimaat zijn in ruimtelijke, economische en institutionele zin verbonden met elkaar en met biodiversiteit. Er zijn steeds meer wisselende coalities tussen bedrijven, burgers, maatschappelijke organisaties (het 'groene' werkveld), kennisinstellingen en overheden die groei en groen duurzaam met elkaar willen verbinden. Om deze kracht van de samenleving aan te boren, is het belangrijk burgers, bedrijven en het groene werkveld zelf een rol te geven.

De centrale opgave bij een HCA natuur en leefomgeving is derhalve om het reflecterend en lerend vermogen van alle partijen in het werkveld natuur en leefomgeving om op die manier de eigen kennis te vergroten, te delen en te verspreiden. Hetzelfde geldt voor andere werkvelden waar natuur kan bijdragen aan nieuwe inzichten en een nieuw perspectief. Een continue en constante verkenning, verbinding en dialoog met andere relevante partijen in de samenleving zal op gang komen. De huidige en toekomstige werknemers in het veld natuur en leefomgeving zetten daarbij competenties in die anders zijn dan tot nu toe werd gevraagd. Een kerncompetentie is om de verbinding te leggen tussen natuur en leefomgeving met andere sectoren zoals gezondheid, energie, recreatie, landbouw, bouw. De verbinding met productontwerp en productie is te vinden in natuur als inspiratiebron voor concepten waarin efficiëntie en circulatie centraal staan.

Diverse onderwijsinstellingen hebben de veranderingen die er in het werkveld optreden gesignaleerd en al deels gevolgd. Verbeterslagen op alle niveaus zijn echter nog nodig om werkers van de toekomst af te leveren. Onderwijs zal meer praktijkgericht moeten worden, meer moeten werken vanuit aandacht voor mens, economie en ecologie. In het onderwijs moet de ontwikkeling van ondernemerschap en omgevingsbewustzijn een centrale plaats innemen.

Bovenstaande opgaven en ontwikkelingen in ogenschouw nemend, zien we een toenemend belang van een goede verbinding tussen het werkveld in natuur en leefomgeving met andere sectoren en met het onderwijs. Een centrale regie om inefficiëntie en langs elkaar heen werken tot een minimum te beperken is onmisbaar

om de nodige veranderingen te realiseren. Een Human Capital Agenda biedt hierbij een gezamenlijke werkagenda.

Ambities achter de Human Capital Agenda Natuur en Leefomgeving zijn in willekeurige volgorde (analoog aan de andere HCA's):

1. Leren voor natuur en leefomgeving

Het voorzien in en het waarborgen van een passende aansluiting van de groene opleidingen op het groene werkveld. Waar voorheen de focus lag op het verhogen van de ecologische kwaliteit van gebieden, krijgt daarnaast het streven naar synergie met andere maatschappelijke belangen en diverse bedrijfstakken een veel groter accent, opdat natuur middenin de (energieke) samenleving komt te staan.

2. Werken in natuur en leefomgeving

De HCA draagt bij aan een efficiënte en effectieve kennisdeling, kennisverspreiding en kennisontwikkeling in de werkveldkolom (van uitvoering tot beleid) en onderwijskolom (van VMBO tot Universiteit) en tussen deze kolommen. Kennisdeling, -verspreiding en -ontwikkeling dienen meer dan nu het geval is plaats te vinden vanuit een samenwerkingsverband. Dit vraagt om een sterke kennisinfrastructuur tussen werkveld, onderwijs en onderzoek. Door een continue wisselwerking tussen deze partijen, wordt een belangrijke kwaliteitsimpuls gegeven aan het werkveld en het onderwijs.

3. Kiezen voor natuur en leefomgeving

Het groene werkveld positioneert zich zo dat talentvolle mensen (van jong tot ouder) kiezen voor natuur en leefomgeving.

De behoefte van het werkveld aan breed denkende, ondernemende medewerkers vergt aandacht bij de werving. Natuur en leefomgeving zullen een aantrekkelijk werkveld moeten zijn voor breed georiënteerde leerlingen met affiniteit met biologie maar ook met andere sectoren zoals chemie, landbouw of water.

1.2. Visie op het vakgebied

De samenleving vraagt om een andere visie op natuur en leefomgeving. De afgelopen decennia was de aandacht vooral gericht op behouden en ontwikkelen van biodiversiteit door wettelijke bescherming van soorten en aanschaf en beheer van natuurgebieden. Nu is er daarnaast veel meer aandacht voor natuur in onze omgeving zowel in stad als buitengebied en de waarde van biodiversiteit voor ons welzijn. Steeds

meer zien ondernemers kansen in natuur en een goede leefomgeving als inspiratiebron, als vestigingsvoordeel of als directe bron van inkomsten.

De veranderende visie op natuur en leefomgeving heeft directe gevolgen voor de kennis en de competenties van werknemers en ondernemers in dit werkveld. De mensen die werken of gaan werken in deze sector zullen bijvoorbeeld over meer ondernemerschap, meer omgevingsbewustzijn moeten beschikken dan tot voor kort werd gevraagd. Dat vraagt veranderingen in het werkveld, in de opleiding van mensen en zal leiden tot andere kennisvragen. Dit besef was voor het werkveld in de natuur en leefomgeving aanleiding om gezamenlijk te werken aan een Human Capital Agenda.

Het werkveld in de natuur en leefomgeving is breed. Het gaat om werk bij terreinbeherende organisaties en andere, bijvoorbeeld agrarische, landgebruikers om hoveniers- en groenvoorzieners en ook om werk met en door bedrijven burgers en overheden.

1.3. Arbeidsmarkt

De eindrapportage arbeidsmarktonderzoek sector bos en natuurbeheer stelt op basis van de interviews binnen de sector bos- en natuurbeheer:

“Er lijkt de komende jaren geen sprake van een stijgende vraag naar personeel. Echter, op lange termijn vergrijst de branche en zal er vraag ontstaan aan nieuw personeel”.

Ook is zichtbaar dat bedrijven moeite hebben met het vinden van hbo'ers. Zeker wanneer de komende jaren het genereren van nieuwe inkomstenbronnen van belang is, is voldoende gekwalificeerd hoogopgeleid personeel belangrijk. De concurrentie van ander branches voor deze groep hbo'ers is groot, zeker wanneer de ontgroening en vergrijzing verder doorzet.

Een verhoging van de gemiddelde leeftijd van werknemers betekent dat de inzetbaarheid van oudere werknemers een belangrijk aandachtspunt is en wordt. Zeker voor fysiek zwaardere beroepen. Het deels seizoengebonden werk en de veelal kleinere bedrijven die de sector kenmerkt, maakt het voor bijvoorbeeld bosaannemers lastig om ouder personeel allround in te zetten of additionele werkzaamheden aan te bieden. Binnen de sector bos- en natuurbeheer vraagt dit voor bepaalde beroepsgroepen om focus op levensfasebewust personeelsbeleid. Op welke manier

kunnen oudere werknemers en/of oudere werknemers die fysiek zwaar verrichten, op termijn effectief worden ingezet in het bedrijf, of niet? Dit vraagt om een nadere analyse van welke beroepsgroepen dit betreft en wat mogelijke oplossingen zijn.”

In zowel het landelijke gebied als de stad ontstaan in de komende jaren dwarsverbanden tussen natuur-water-landbouw-wonen-zorg en tussen natuur-bouw-wonen en werken. Deze nieuwe verbanden zullen leiden tot nieuwe werkgelegenheid. Ondernemers spelen daar nu al op in. Binnen de VHG is een aantal ondernemers actief in bijvoorbeeld groene daken en wanden, natuurspeelplaatsen. De vorming van nieuwe samenwerkingsverbanden van boeren en burgers om gebiedsgericht bij te dragen aan versterking van biodiversiteit is ook een voorbeeld.

Waterschappen en Rijkswaterstaat werken, samen met bedrijven, aan nieuwe methoden voor waterbeheer waarbij de natuur bijdraagt aan veiligheid en een goede waterkwaliteit.

De sector natuur en leefomgeving heeft in de komende jaren en daarna behoefte aan instroom van mensen die breed georiënteerd zijn en ondernemend. De profilering van de sector naar jongeren zal duidelijk moeten maken dat werken in natuur-en leefomgeving je de kans biedt om innovatief te zijn, nieuwe samenwerkingen aan te gaan en dus een beroep doet op ondernemerschap en interesse in andere sectoren vergt.

Steeds meer bedrijven zoeken naar oplossingen om duurzaam te produceren die gebaseerd zijn op de natuur. Deze aanpak, biomimicry of bionika, leidt tot succes wanneer bedrijven voor de oplossing van vraagstukken in de procestechnologie, de techniek of de chemie samenwerken met oplossingsgerichte biologen en ecologen. Deze aanpak zal in de toekomst leiden tot nieuwe functies.

1.4. Werkwijze

Er is gewerkt met plenaire bijeenkomsten, waarin alle deelnemers bijeenkwamen om te discussiëren over de opzet van het HCA en de uitkomsten uit de themabijeenkomsten. Daarnaast waren er aparte themabijeenkomsten, waar geïnteresseerden konden aansluiten per thema. Middels beide vormen van bijeenkomsten is deze HCA tot stand gekomen, om te komen tot een doorbraak op de vier, in hoofdstuk 2 genoemde thema's. Zo kunnen we komen tot een nieuw type werknemer op het gebied van natuur en leefomgeving.

2. Thema's en opgave

2.1. Inleiding

De samenwerkingspartners hebben aangegeven een aantal onderwerpen specifiek aandacht te willen geven, ten einde daar tot grote stappen vooruit of zelfs doorbraken te komen. Deze onderwerpen zijn doorontwikkeld in onderstaande thema's: Bovendien hebben de samenwerkingspartners aangegeven dat er een opgave ligt die boven de thema's uitstijgt, en die meer te maken heeft met werkwijzen en samenwerking.

2.2. Thema's

Thema omgevingsbewustzijn

Van beheerder naar belanghebbende, aandeelhouder, regisseur, speler: Steeds vaker zullen bewoners, ondernemers, overheden samen met natuurondernemers een gebied inrichten en beheren.

Dat geldt voor woonwijken waar steeds meer bewoners meewerken om een groene omgeving te creëren. De hovenier is niet meer de groenbeheerder maar de begeleider, coach, ondersteuner van bewoners en bedrijven in de groene omgeving in wijk en bedrijventerrein.

In het landelijk gebied zullen natuurorganisaties steeds vaker samenwerken met boeren en burgers in gebiedscollectieven aan de versterking van voedselproductie, wonen en biodiversiteit.

Thema integraliteit

Natuur zal steeds meer een integraal onderdeel worden van andere ontwikkelingen in de maatschappij (waterberging, stedenbouw, zorg, groen en gezondheid enz.).

Daartoe zal het integrale denken in onderwijs en werkveld verder ontwikkeld moeten worden. Behulpzaam daarbij is het om meer integrale oplossingen uit te werken zodat deze als voorbeelden in onderwijs en werkveld toegepast kunnen worden. Daarnaast zoekt het groene werkveld bewust de verbinding en samenwerking met andere werkvelden én daarmee op samenwerking met onderwijsinstellingen in het groene domein én in andere domeinen. Kijkend naar de maatschappelijke ontwikkelingen is het noodzakelijk dat onderwijsinstellingen en werkvelden gezamenlijk optrekken en van elkaar, met elkaar leren onder andere via toegepast onderzoek. Benut de goede vernieuwende ontwikkelingen in het samenspel tussen werkvelden en (groen) onderwijs en leer daarvan.

Thema ondernemerschap

Het zien van kansen voor ontwikkeling, behoud van biodiversiteit, natuur en landschap in maatschappelijke en economische ontwikkelingen is een competentie die moet worden versterkt in onderwijs en werkveld. Ondernemen kent twee kanten: ten eerste ondernemend zijn: datgene doen wat nodig is om je doelstellingen te realiseren.

Anders gezegd: kansen in de omgeving van je terreinen zien en die benutten, vaak samen met andere partijen. Ten tweede ondernemerschap: hierbij staat het verdienen aan gebieden en diensten centraal, waaronder ook verstaan wordt het verlagen van de kosten. Dit echter wel binnen duurzaamheidskaders en via innovatieve routes.

Daarom is het doel voor het thema ondernemen binnen de HCA het vergroten van het verdienvermogen en het versterken van de maatschappelijke verankering. Daarmee is ondernemen dus geen opzichzelfstaande competentie. Ondernemerschap is, zo formuleert SBB het, een keten van activiteiten die tezamen leiden tot een goed resultaat. Binnen deze keten zijn ook van belang de competenties resultaatgerichtheid, omgevingsbewustzijn, luisteren, en klantgericht werken.

Dit scala aan competenties kan verbeterd worden door onder andere curriculumvernieuwing en cursussen. Maar ook hier zal, net als bij het vorige punt, door toegepast onderzoek van scholen en werkveld casuïstiek ontwikkeld kunnen worden die voorbeelden leveren voor het curriculum en cursussen.

Thema maatschappelijk natuurbeheer

Collectieven en particulieren spelen een belangrijke rol in het natuurbeheer van de toekomst. Hun bijdrage aan biodiversiteit, landschap biedt nieuwe kansen voor biodiversiteit, landschap en landbouw. Inzicht in ecologische processen, in de (on)mogelijkheden van de omgeving en de wijze waarop biodiversiteit en optimale landbouwproductie elkaar kunnen versterken zijn nodig. Kort samengevat:

Basiskennis over ecologie, bodem, water voor alle grondgebruikers die natuur beheren.

- Doorlopende kennisagenda waarbij vraag en aanbod snel gemakeld worden op gebieds-, provinciaal en landelijk niveau.
- Kadervorming voor collectieven (leiderschap, ecologisch, juridisch).
- Ondersteunen van innovatie. De collectievenvorming is een systeeminnovatie. Dit nieuwe systeem kan en nog sterk winnen in effectiviteit en efficiëntie door innovaties binnen het systeem.
- Professionalisering van andere betrokken organisaties zoals overheden, natuurbeheerders (TBO's) en vrijwilligersorganisaties.

2.3. Opgave

Naar aanleiding van themabijeenkomsten met de samenwerkingspartners blijkt dat er onder andere stappen gezet kunnen worden via verbeterd kennismangement, onderwijsvernieuwing en toegepast onderzoek.

- In de komende jaren zijn nieuwe ondernemers en medewerkers nodig in natuur- en leefomgeving. De huidige en aanstaande professionals ontwikkelen en innoveren mee met de vragen van de samenleving aan het werkveld. De nieuwe instroom is nodig, omdat het nieuwe natuurbeleid² leidt tot extra arbeidsplaatsen en vanwege de vervangingsvraag van oudere beroepsbeoefenaren.
- De huidige professionals zullen meer dan in het verleden bewust moeten zijn van hun omgeving. Zij moeten ook ondernemerschap tonen en kennis hebben van andere sectoren.
- Er ontstaan veel nieuwe mogelijkheden en banen op het grensvlak tussen sectoren zoals natuur en water, natuur en stedenbouw, natuur en gezondheidszorg, natuur en landbouw en natuur en recreatie. Samenwerking met deze sectoren zal toenemen en ook in de talentontwikkeling van huidige en toekomstige werknemers een belangrijke plaats krijgen.

De opgave is samen te vatten in de volgende zin:

Voldoende, gekwalificeerde professionals in natuur en leefomgeving laten zich inspireren door- én inspireren zelf - hun omgeving, zijn vernieuwend in hun werk, nemen de verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van hun vakgebied, weten waarvoor ze staan en werken vanuit vertrouwen en interesse samen met anderen over de grenzen van vakgebieden en organisaties heen op gebiedsniveau, in zowel landelijke als stedelijke omgeving en (inter)nationaal, nu en in de toekomst.

---

²Het Natuurpact zoals nu gesloten door het ministerie van Economische Zaken en de provincies biedt nieuwe ruimte voor ondernemers om te kunnen ondernemen, wat goed is voor de werkgelegenheid in ons land. Het gaat jaarlijks om 1000 tot 1500 extra banen in de marktsector. Dit zijn banen direct gerelateerd aan de ontwikkeling van de extra natuur zoals vastgelegd in het pact.

Uit de gegevens van Aequor blijkt dat de gemiddelde leeftijd in de sector relatief hoog is en veel ondernemers kansen zien voor nieuwe producten in zowel landelijk gebied als in de stad.

Dit betekent dat:

de verbinding tussen natuur (ecologie) en andere doelen leidend is;

- resultaten worden bereikt door nieuwe aanpakken;
- groene professionals functies kunnen combineren zoals voedselproductie, natuur, landschap en recreatie;
- netwerken die ontstaan in gebieden, steden en (inter)nationaal samen werken én leren;
- de keten van beleid tot en met uitvoering, beheer en monitoring samen werkt én leert;
- groene professionals voldoende kennis hebben over andere sectoren zodat zij de 'taal' kunnen verstaan en spreken;
- nieuwe rollen en nieuw leiderschap nodig zijn in deze netwerken.

Instrumenten om dit te bereiken zijn kenniscirculatie, verbeterd kennismangement, onderwijsvernieuwing, toegepast onderzoek, meer toeleiding tot de sector en bijscholing huidige beroepsbeoefenaren.

In het rapport 'Naar een lerende economie' zegt de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid dat het vermogen om snel en adequaat in te spelen op nieuwe omstandigheden (kenniscirculatie) de sleutel vormt: "Nieuwe kennis ontwikkelen blijft weliswaar belangrijk, maar er gaat daarnaast veel meer aandacht uit naar het mobiliseren en toepassen van ideeën en technieken die te vinden zijn in andere bedrijven, sectoren of landen."

De HCA stelt kenniscirculatie en -toepassing in het landelijk en stedelijk gebied over sectoren heen centraal. Dat doen we door te werken en te leren in netwerken met verschillende sectoren. Naast inhoud staat ook de kwantitatieve behoefte op de arbeidsmarkt op de agenda. Mobiliteit en instroom vanuit onderwijs zijn daarbij twee thema's.

3. Uitwerking thema's in programma's

We maken onderscheid tussen landelijk gebied en stedelijk gebied. Er is geen sprake van scheiding maar van onderscheid, omdat in het stedelijk gebied investering in netwerkvorming en conceptvorming de eerste opgave is. In het landelijk gebied moeten en kunnen de al ontwikkelde mogelijkheden beter benut worden.

Uiteraard blijft bij beide het werken vanuit vertrouwen en verbinding, het denken vanuit kansen en het handelen vanuit kennis van het eigen doel en met kennis van de doelen van anderen centraal staan.

Werkwijze

Bij de acties en activiteiten die we uitvoeren is de leidraad:

- 1) Minimaal 1 thema moet centraal staan per project (omgevingsbewustzijn, integraliteit, ondernemerschap, maatschappelijk natuurbeheer).
- 2) Leren/samenwerken in netwerken is een hoofddoel.
- 3) Belangen van meerdere deelnemers aan de HCA moeten behartigd worden (natuurbeheerders, vrijwilligers, boeren, bewoners, provincies, EZ, onderwijs en (toegepast) onderzoek).
- 4) Er moeten meerdere vakgebieden worden gecombineerd.
- 5) Reflectief vermogen op de samenwerking met benodigde gedragskenmerken moet aan de orde komen.
- 6) Basiskennis moet uitgewisseld worden vanuit verschillende vakgebieden (landbouw, stedenbouw, zorg, natuur etc.).

3.1. Leren in landelijke gebieden

Natuur en landschap vormen de leefomgeving waarin mensen wonen, werken en genieten³. De samenhang tussen natuur, landbouw, wonen en beleven in een gebied vraagt om samenwerking tussen alle betrokkenen in het gebied. Professionals hebben hierin een eigen rol die vraagt om bepaalde competenties.

---

³Het natuurpact dat de staatsecretaris en de provincies hebben gesloten benadrukt dat: 'Een goede balans tussen bescherming van de natuur en voldoende ruimte voor economische ontwikkeling de basis is voor een welvarende samenleving en voor duurzame economische groei'

Door te leren in netwerken in de regio en tussen regio's kan een enorme versnelling ontstaan in de samenwerking en het realiseren van doelen van alle betrokkenen. De lerende netwerken zijn geen aparte organisaties.

Leren wordt een extra element in al bestaande netwerken en overleggen in een gebied. Partijen die actief zijn in een gebied, maar nog niet aangesloten zijn op de netwerken, worden uitgenodigd deel te nemen. In deze netwerken gaan studenten uit MBO, HBO en WO aan de slag met vragen van deelnemende partijen. Daarmee wordt actuele kennis uitgewisseld, worden nieuwe ideeën ingebracht en doen de studenten ervaring op in het eigen werkveld.

Het uitwerken van de landelijke kennisagenda en verbinden van vraag en aanbod op gebiedsniveau, provincieniveau en landelijk niveau vormt de tweede belangrijke opgave in het landelijk gebied. De kennisagenda richt zich op verbinden van vraag en aanbod van werknemers en ondernemers en op inhoudelijke vraagstukken.

We willen de leerervaringen vastleggen, zodat dit resulteert in een aanpak die leidt tot het sneller en beter realiseren van doelen in het landelijk gebied. De ervaringen uit eerdere gebiedsprocessen (nationaal en internationaal) worden benut bij de aanpak van het leren in gebiedsnetwerken, evenals reeds ontwikkeld materiaal bij de deelnemende partijen.

Doelen

We willen in gebieden middels projecten werken aan de thema's: integraliteit, omgevingsbewustzijn, ondernemerschap en maatschappelijk natuurbeheer en tegelijk leren en werken aan een netwerk waarin organisaties, bedrijven, overheden en onderwijs en onderzoek vanzelfsprekende partners zijn. De leerervaringen worden gedeeld met andere gebieden.

We willen onder andere werken aan:

- het vertalen van de thema's naar een kennisagenda voor gebieden, provincies en Nederland;
- leren in het werk organiseren zowel voor professionals als voor studenten (peergroups, praktijknetwerken, lerende netwerken in gebieden);
- Studium Generale in gebieden opzetten om betrokkenen kennis te laten maken met andere sectoren en de taal daarvan te leren (van landbouw, bouw, water tot chemie, hoogwaardige technologie en ecologie, biodiversiteit, bodem);

- ondersteuning van professionals en studenten bij opzetten eigen onderneming;
- ontwikkelen kennis over governance gedecentraliseerd natuurbeleid.

Dit is geen uitputtende lijst. Meerdere leervormen die bijdragen aan het realiseren van de doelstelling zijn toepasbaar.

Werkwijze

De leernetwerken worden in verschillende gebieden gekoppeld aan bestaande netwerken. Keuze van deze gebieden en van andere activiteiten gebeurt aan de hand van criteria die gebaseerd zijn op de uitkomsten van de themabijeenkomsten. Er wordt nadrukkelijk gekozen voor deze werkwijze, zodat er voldoende behoefte en draagvlak binnen de verschillende deelnemers gecreëerd kan worden en tegelijk wordt aangesloten op de –regionale- uitvoeringspraktijk van zowel het werkveld als het onderwijs.

3.2. Leren in stedelijke gebieden

Ook in het stedelijk gebied is behoefte aan integrale oplossingen voor maatschappelijke problemen. Groen en biodiversiteit leveren in de stad een belangrijke bijdrage aan de oplossing van problematiek zoals wateroverlast, vermindering fijnstof en microklimaat in de stad. Groen kan ook de leefbaarheid vergroten. Veel van de groene initiatieven worden door bewoners en belangengroepen aangezwengeld; van het houden van bijen en stadslandbouw tot natuurlijke speelplaatsen (zie de vele publicaties over de doe-democratie / participatiemaatschappij / de energieke samenleving). Op industrieterreinen zijn ondernemers en belangengroepen ook bezig met het vergroenen van hun omgeving. Professionele medewerkers hebben ten aanzien van kenniscirculatie en –toepassing een belangrijke rol. Er zijn al veel vernieuwende aanpakken zoals 'de levende tuin', ecologische bedrijventerreinen, groene daken en wanden en stadslandbouw. We constateren dat, meer dan in het landelijk gebied, kennis nodig is over thema's als stadsecologie, stedelijke watersystemen, bestuurlijke mogelijkheden enz. om die vernieuwingen tot resultaat te brengen.

Het vraagt van bestuurders en professionals een andere houding. Enerzijds zijn proceskwaliteiten van belang, anderzijds vraagt dit van de professional dat hij/zij zijn professionele kennis over stedenbouw, ecologie, planvorming enz. kan inzetten in deze processen. De professional dient in staat te zijn om (sociale) innovatie tot stand te

brenge door het doen van toegepast onderzoek en het toepassen van al aanwezige kennis. Het doel van het programma 'leren in stedelijke gebieden' is om de professional zo uit te rusten dat hij/zij kan bijdragen aan een beter leefklimaat in de stad en in werkomgevingen zoals bedrijventerreinen door samen met bedrijven, bewoners en gemeente nieuwe concepten te realiseren. Ook voor het stedelijk gebied geldt dat aanbod en vraag op de arbeidsmarkt, gekoppeld aan benodigde competentieprofielen, een item op de agenda is.

Doelen

Het doel van leren in stedelijke gebieden is om bij te dragen aan een beter leefklimaat in de stad en in werkomgevingen zoals bedrijventerreinen. Dit doen we door samen met bedrijven, bewoners en gemeente nieuwe concepten te realiseren. Er zijn al veel vernieuwende aanpakken zoals 'de levende tuin', ecologische bedrijventerreinen, operatie steenbreek, groene daken en wanden en stadslandbouw. Toch constateren we dat meer dan in het landelijk gebied, kennis nodig is over thema's als stadsecologie, stedelijke watersystemen, sociale netwerken, bestuurlijke mogelijkheden enz. om die vernieuwingen mogelijk te maken.

We willen bijdragen aan een groene, gezonde stad door:

- Basiskennis te verzamelen over de boven genoemde thema's. Daarbij zal vooral geïnvesteerd moeten worden in de samenwerking tussen organisaties zoals vogelbescherming, SOVON enz. en de scholen die hierin uitvoerend werk kunnen doen.
- Een groene bijdrage te leveren in stedenbouw en aanleg/onderhoud groen in stad en bedrijventerrein, door het doen van projecten van leerlingen, studenten, docenten en belanghebbenden.
- Ondernemers en maatschappelijke groeperingen met innovatieve ideeën te ondersteunen bij de uitwerking van hun business-model. Deze vernieuwingen kunnen door goed kennismangement later in andere steden opnieuw ingezet worden.
- Groene professionals op te leiden die inzicht hebben in ontwerp, uitvoering en onderhoud van de publieke ruimte en tuinen in de stad, dat kunnen doen in een netwerk van belanghebbenden, met inbreng van hun eigen ontwerp en procesexpertise.
- Ondersteuning van professionals en studenten bij opzetten eigen onderneming.

Werkwijze

De projecten die in stedelijke gebieden uitgevoerd gaan worden, worden gekozen aan de hand van criteria die gebaseerd zijn op de uitkomsten van de themabijeenkomsten. Er wordt nadrukkelijk gekozen voor deze werkwijze, zodat er voldoende behoefte en draagvlak binnen de verschillende deelnemers gecreëerd kan worden.

Bron: Beeldenbank AOC-raad

4. Structuur

De HCA is de weerslag van de opgave die het werkveld en het onderwijs zien voor toekomstige en huidige professionals in natuur en leefomgeving. Met de HCA nemen de eigenaren de verantwoordelijkheid voor de leer- en innovatieopgaven in natuur en leefomgeving. Ze dragen zo bij aan opleidingen die aansluiten bij de vraag uit de arbeidsmarkt.

De eigenaren van de HCA zetten menskracht, kennis en scholingsbudgetten in. Daarmee dragen ze bij aan een goede aansluiting tussen werkveld en opleiding.

De HCA is toegankelijk voor iedere organisatie die samen met de andere partijen wil bijdragen aan de leer- en innovatieopgaven. Het is altijd mogelijk om deel te gaan nemen aan de HCA. Een organisatie of ondernemer kan ook meedoen aan een (deel)programma. De HCA zal gaan werken als een netwerk waarbinnen kennisuitwisseling een belangrijke opgave is. Daarnaast zal via concrete projecten (toegepast onderzoek, onderwijsvernieuwing, kennismanagement) gewerkt worden aan een verdieping van de vier genoemde thema's.

De HCA zet leren in het werk centraal, zowel van huidige als toekomstige medewerkers en ondernemers. Daarom zal de uitvoering van de HCA regionaal worden opgepakt. Werkveld en onderwijs geven samen invulling aan de vragen in een regio.

Het HCA-team inspireert, geeft richting, reflecteert. Het team bestaat uit vier invloedrijke, inspirerende mensen. Zij werken zonder last of ruggespraak maar met mandaat van het werkveld, de overheden en het onderwijs.

De HCA kent een secretariaat dat samen met het HCA-team en een netwerk van alle partners:

- werkteams faciliteert, in verbinding brengt met anderen en inspireert;
- de activiteiten, de resultaten van de werkteams communiceert naar het gehele HCA-veld;
- initiatiefnemers, betrokkenen met elkaar in contact brengt, ondersteunt bij opzetten en uitvoeren projecten/programma's;
- reflectie organiseert op resultaat, voortgang en proces;
- de HCA (voortgang, resultaat, proces) agendeert bij werkveld, overheden en onderwijs.

Iedere deelnemende partij is actief betrokken bij de uitvoering van de HCA door deelname aan werkteams en door de deelname aan het HCA-netwerk.

Op de bestuurlijke agenda van de HCA-partners staat minimaal twee keer per jaar de voortgang van de HCA. De resultaten van minstens één van de werkteams wordt dan ook besproken.

Eens per jaar wordt een inspiratie en resultatendag georganiseerd met HCA-team, werkteams, kwartiermakersgroep en bestuurders.

Het HCA-netwerk bestaat uit een vertegenwoordiger van iedere deelnemende organisaties. Dit netwerk zorgt samen met het HCA-team voor de verbindingen, voor uitvoering van projecten, programma's. Aanbevelingen, reflecties en gewenste bijsturing worden gedeeld in het netwerk en in de eigen organisatie. Het netwerk borgt de verankering van de HCA in de deelnemende organisaties.

Een werkteam bestaat uit mensen die initiatief nemen (werkveld, onderwijs en overheden) om tot concrete actie te komen. Het kan zijn dat in een werkteam veel partijen samenwerken maar het kan ook starten met bijvoorbeeld maar drie partijen. Het secretariaat en het HCA-team kunnen zo'n team inspireren, richting geven en ondersteunen. Het werkteam is en blijft zelf verantwoordelijk voor de activiteiten. Een werkteam kan zich bijvoorbeeld richten op:

- de arbeidsmarkt (bijvoorbeeld aantrekkelijk werkgeverschap voor jongeren of het interesseren van scholieren voor natuur en leefomgeving als toekomstig werkveld)
- een thema (bijvoorbeeld ondernemerschap voor studenten en young professionals)
- een regio (bijvoorbeeld leren en samenwerken rond het IJsselmeer, Westerkwartier, het Bezuidenhout, de Zuidlanden)

Het werkteam zal altijd bestaan uit één of meer werkveldpartijen en een onderwijsinstelling. In de meeste gevallen zullen ook één of meer overheden meedoen, partijen uit andere werkvelden in hetzelfde gebied/thema en meerdere onderwijsinstellingen.

Verklaring eigenaren HCA Natuur en Leefomgeving

Wij willen de verantwoordelijkheid dragen voor de Human Capital Agenda Natuur- en Leefomgeving.

Die verantwoordelijkheid willen wij nemen omdat goede ondernemers en werknemers essentieel zijn in onze sector. Wij zijn ervan overtuigd dat voor de toekomstige beroepspraktijk niet alleen moet worden geïnvesteerd in het ontwikkelen van nieuwe kennis over ecologie en biodiversiteit. We moeten ook investeren in het toerusten van huidige en toekomstige professionals op hun rol in de samenleving, op samenwerking met andere sectoren. Wij vinden het daarom belangrijk dat werkveld, onderwijs en overheden zich verbinden en samenwerken aan de innovatieopgaven in de beroepspraktijk.

Actieve, gezamenlijke, deelname in kenniscirculatie, talent- en competentieontwikkeling van huidige en toekomstige professionals verbetert de aansluiting tussen werkveld en onderwijs. Hierdoor wordt de aantrekkelijkheid van het werkveld voor jongeren groter en stijgt de aantrekkelijkheid van de afgestudeerden voor het werkveld. Daarmee neemt het arbeidsmarktperspectief van afgestudeerden toe, blijven werknemers en ondernemers zich ontwikkelen en, worden bedrijven in de ontwikkeling van nieuwe producten en diensten ondersteund.

Wij zullen bijdragen in de ontwikkeling van concrete werk- en leeromgevingen en hebben de intentie te participeren in programma's en projecten die voortkomen uit deze HCA door inzet van kennis, menskracht en (scholings)middelen.

Groningen
25 november 2013

Rijksoverheid

Ministerie van Economische Zaken

S.A.M. Dijkstra
Staatsecretaris Ministerie van EZ

**Vereniging van Bos- en
Natuureigenaren (VBNE)**

D.M.J. Kamphuis
Namens de VBNE

M. van der Spek
Branchevereniging VHG

T.J. Verstrael
Sovon Vogelonderzoek Nederland

A.J. Maa
LTO Nederland

.....
E.H. Togtema
Namens de overkoepelende organisaties:
Veelzijdig Boerenland
Natuurlijk Platteland Oost
BoerenNatuur

.....
J.P.H. Meijer
Dutch School of Landscape Architecture

.....
T.M. Wolterbeek
De Vlinderstichting

J. de Milliano
Landschapsbeheer Nederland

A.C. Keizer-Mastenbroek
Namens de Groene Onderwijs Kolom

